9. febrúar 2023

Samkeppni og verðlag

Fundur Þjóðhagsráðs

SAMKEPPNISEFTIRLITIÐ

Þýðing samkeppni – verðbólga - launakjör

- Styður við framleiðni og hagvöxt
- Lægra verð á vöru- og þjónustu
- Meira framboð á vöru- og þjónustu
- Betri rekstur fyrirtækja
- Jarðvegur nýsköpunar
- Jákvæð áhrif á kaup og kjör
- Hærra atvinnustig
- Vinnur gegn ójöfnuði
- Eykur viðnámsþrótt hagkerfa
- Hraðar endurreisn eftir efnahagserfiðleika

Nokkrar meginályktanir funda:

- Verðbólga sl. ára er ekki bein afleiðing af skorti á samkeppni
- Samkeppni eflir viðnámsþrótt hagkerfa og gerir þau betur í stakk búin að kljást við verðbólgu
- Verðbólga slævir verðvitund viðskiptavina og skapar jarðveg fyrir samkeppnishindranir/-brot
- Hafa þarf auga með áhrifum samruna og samkeppnishindrana á kjör launafólks

Aukin samkeppni og opnun markaða er sannreynd leið til þess lækka vöruverð sem getur stuðlað að minni verðbólgu

- **Áhrif opnunar markaða til minnkandi verðbólgu.** Chen, Imb and Scott (2004), Bowdler og (2006), Andrews, Gal og Witheridge (2018)
- **Áhrif aukinnar samkeppni til minnkandi verðbólgu.** Duca og VanHoose (2000), Cavelaars (2003), Janger and Schidt-Dengler (2010) og Hosny (2014).

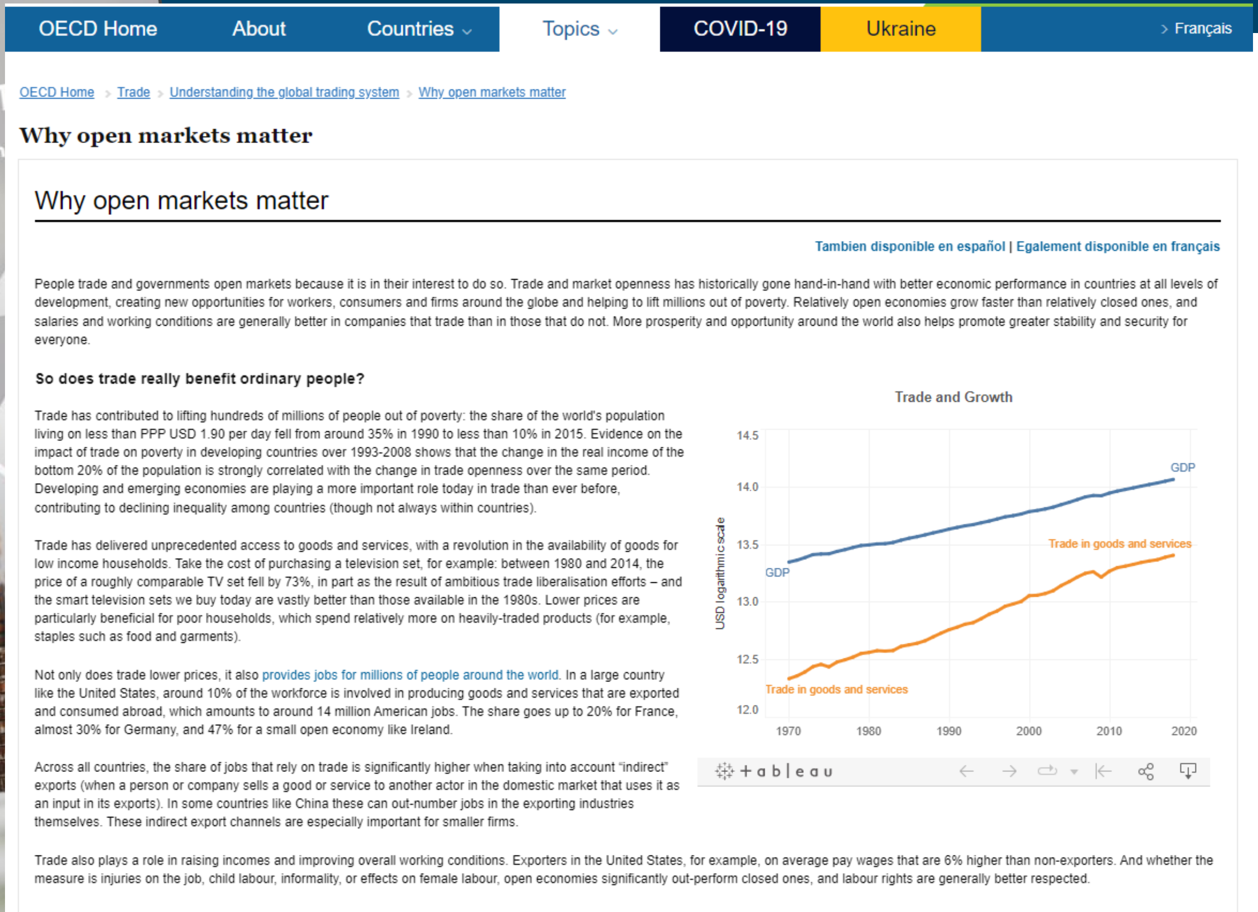

OECD Home | About | Countries | Topics | COVID-19 | Ukraine | Français

OECD Home > Trade > Understanding the global trading system > Why open markets matter

Why open markets matter

Why open markets matter

Tambien disponible en español | Egalement disponible en français

People trade and governments open markets because it is in their interest to do so. Trade and market openness has historically gone hand-in-hand with better economic performance in countries at all levels of development, creating new opportunities for workers, consumers and firms around the globe and helping to lift millions out of poverty. Relatively open economies grow faster than relatively closed ones, and salaries and working conditions are generally better in companies that trade than in those that do not. More prosperity and opportunity around the world also helps promote greater stability and security for everyone.

So does trade really benefit ordinary people?

Trade has contributed to lifting hundreds of millions of people out of poverty: the share of the world's population living on less than PPP USD 1.90 per day fell from around 35% in 1990 to less than 10% in 2015. Evidence on the impact of trade on poverty in developing countries over 1993-2008 shows that the change in the real income of the bottom 20% of the population is strongly correlated with the change in trade openness over the same period. Developing and emerging economies are playing a more important role today in trade than ever before, contributing to declining inequality among countries (though not always within countries).

Trade has delivered unprecedented access to goods and services, with a revolution in the availability of goods for low income households. Take the cost of purchasing a television set, for example: between 1980 and 2014, the price of a roughly comparable TV set fell by 73%, in part as the result of ambitious trade liberalisation efforts – and the smart television sets we buy today are vastly better than those available in the 1980s. Lower prices are particularly beneficial for poor households, which spend relatively more on heavily-traded products (for example, staples such as food and garments).

Not only does trade lower prices, it also provides jobs for millions of people around the world. In a large country like the United States, around 10% of the workforce is involved in producing goods and services that are exported and consumed abroad, which amounts to around 14 million American jobs. The share goes up to 20% for France, almost 30% for Germany, and 47% for a small open economy like Ireland.

Across all countries, the share of jobs that rely on trade is significantly higher when taking into account "indirect" exports (when a person or company sells a good or service to another actor in the domestic market that uses it as an input in its exports). In some countries like China these can out-number jobs in the exporting industries themselves. These indirect export channels are especially important for smaller firms.

Trade also plays a role in raising incomes and improving overall working conditions. Exporters in the United States, for example, on average pay wages that are 6% higher than non-exporters. And whether the measure is injuries on the job, child labour, informality, or effects on female labour, open economies significantly out-perform closed ones, and labour rights are generally better respected.

SAMKEPPNISEFTIRLITIÐ

Mörg ríki beggja vegna Atlantsála eru að styrkja samkeppni

Evrópa (dæmi):

- Noregur: Aukið eftirlit með dagvörumarkaði og styrking samkeppnislaga.
- ESB: Tilskipun um bætur vegna samkeppnislagabrota innleidd í flestum Evrópuríkjum.
- ESB: Tilskipun um styrkingu samkeppniseftirlits (auknar heimildir, samræming sekta, sjálfstæði eftirlita)

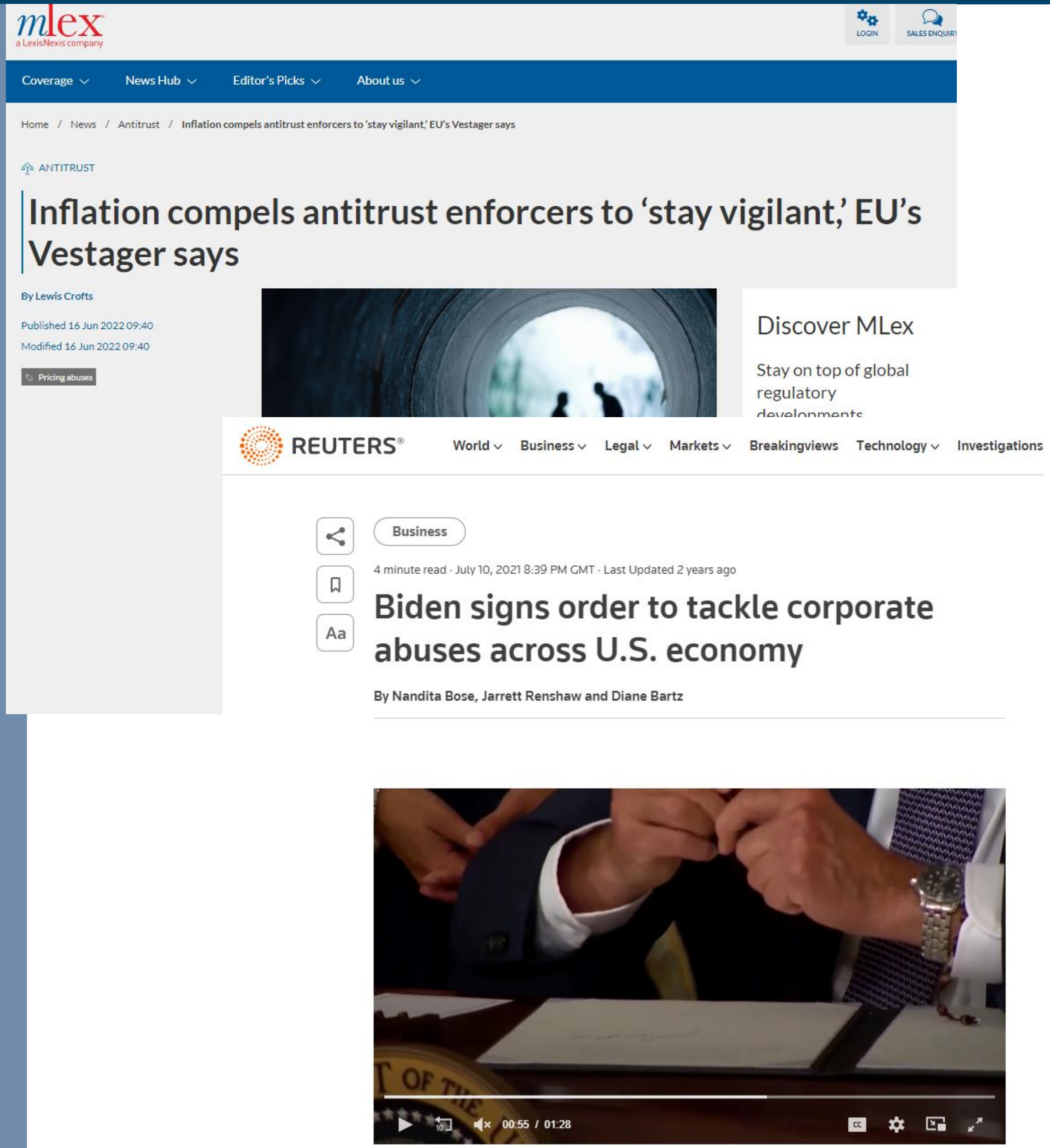

Bandaríkin:

- Um mitt ár 2021 skrifaði Joe Biden undir forsetatilskipun með það markmiði að auka samkeppni í Bandaríkjunum (Executive Order on Promoting Competition in the American Economy).
- Markmið hennar var að efla hag vinnandi fólks, fyrirtækja (þ.á m. bænda) og neytenda.
- 72 beinar aðgerðir.
- Talið að skortur á samkeppni kosti meðalheimilið í Bandaríkjunum um 5.000 dollara á ársgrundvelli.

Samkeppniseftirlitið á óvissutímum - COVID

UPPLÝSINGASÍÐU HALDIÐ ÚTI 2020 – 2022 [AÐGENGILEG HÉR]

Beiting samkeppnisreglna og samkeppniseftirlits í efnahagserfiðleikum vegna COVID-19

Vegna yfirstandandi heilsuvár af völdum COVID-19 standa neytendur og atvinnu- og efnahagslíf frammi fyrir áskorunum sem ekki eiga sér nein fordæmi. Af þeim sökum hefur Samkeppniseftirlitið opnað sérstaka upplýsingasíðu þar sem finna má upplýsingar um eftirfarandi:

- Samstarf keppinauta – Undantekning frá banni við ólögmætu samráði
- Hvað er til ráða ef verð á mikilvægum vörum og þjónustu hækkar við þessar aðstæður? – Aukið eftirlit með samkeppnishindrunum
- Áherslur í samkeppnismálum – Hvað getum við lært af öðrum og hvernig getum nýtt reynsluna úr bankahruninu við úrlausn samkeppnismála nú?
- Umsagnir til Alþingis og stjórnvalda
- Hvaða áherslur hefur Samkeppniseftirlitið við rannsókn samruna við þessar aðstæður?
- Að hverju þarf að hyggja við ríkisaðstoð/ríkisstyrki og til hvaða aðgerða hafa stjórnvöld í kringum okkur verið að grípa?
- Áherslur samkeppnisyfirvalda í kringum okkur
- Breytingar á starfsemi samkeppnisyfirvalda í heiminum?
- Forgangsröðun og frestun annarra mála
- Breytingar á starfsemi Samkeppniseftirlitsins

SAMKEPPNISEFTIRLITIÐ

Samkeppniseftirlitið á óvissutímum – VERÐHÆKKANIR

UPPLÝSINGASÍÐA OPNUÐ 2022 [AÐGENGILEG HÉR]

Verðhækkanir og samkeppni

Upplýsingasíða

Á þessari upplýsingasíðu er haldið utan um upplýsingar, aðgerðir og sjónarmið sem tengjast verðhækkunum á íslenskum mörkuðum og samkeppnisbrestum sem kunna að koma í ljós við ríkjandi efnahagsaðstæður. Jafnframt kallar Samkeppniseftirlitið eftir sjónarmiðum og ábendingum um mögulegar samkeppnishindranir og þær athuganir sem þessu tengjast.

+ 1. Inngangur – samkeppni, efnahagslíf og eftirlit
+ 2. Greining framlegðar á lykilmörkuðum (dagvöru, eldsneyti og byggingavöru)
+ 3. Staðan á fjármálamörkuðum
+ 4. Umfjöllun hagsmunasamtaka fyrirtækja um verðlagningu
+ 5. Þýðing samkeppni fyrir launakjör – hvernig spilar samkeppni inn í kjarasamninga?
+ 6. Samspil samkeppni og verðbólgu
+ 7. Hverjar geta mögulegar samkeppnishindranir verið?
+ 8. Aðgerðir stjórnvalda vegna ríkjandi efnahagsaðstæðna – efling samkeppni
+ 9. Áherslur Samkeppniseftirlitsins fyrir árin 2023-2025
+ 10. Kallað eftir sjónarmiðum frá fyrirtækjum, málsvörum neytenda og öðrum áhugasömum

Hagsmunasamtök fyrirtækja og samkeppnisreglur

Leiðbeiningarsíða opnuð 2021 [AÐGENGILEG HÉR]

Leiðbeiningarsíða - Hagsmunasamtök fyrirtækja og samkeppnisreglur

Spurt & svarað

Á þessari upplýsingasíðu er safnað saman upplýsingum um reglur og beitingu reglna sem koma eiga í veg fyrir að starf hagsmunasamtaka fyrirtækja skaði samkeppni á mörkuðum. Þessar reglur hafa verið staðfestar í framkvæmd bæði hér á landi og erlendis.

Hagsmunasamtök fyrirtækja þurfa að kunna á þessum reglum góð skil. Einnig er mikilvægt að aðildarfyrirtæki hagsmunasamtaka þekki reglurnar, bæði í sinni eigin þátttöku á vettvangi samtaka og til þess að sýna samtökum sínum aðhald.

Þá eru þessar upplýsingar einnig gagnlegar fyrir neytendur, viðskiptavini fyrirtækja og aðra sem vilja skapa virkt aðhald á mörkuðum.

+ 1. Hvað felst í bannákvæði 12. gr. samkeppnislaga?
+ 2. Hvað ber samtökum fyrirtækja sérstaklega að varast?
+ 3. Hvers þarf að gæta þegar talsmenn samtaka fyrirtækja taka þátt í opinberri umfjöllun?
+ 4. Hvað mega hagsmunasamtök þá gera og hvernig geta talsmenn þeirra tjáð sig opinberlega?
+ 5. Geta aðgerðir samtaka fyrirtækja verið undanþegnar banni við ólögmætu samráði?
+ 6. Fyrri ákvarðanir. Í hvaða tilvikum hafa samtök fyrirtækja farið gegn 12. gr. samkeppnislaga?
+ 7. Hvernig hefur Samkeppniseftirlitið eftirlit með því að ákvæðum samkeppnislaga og fyrri ákvörðunum sé fylgt?
+ 8. Af hverju eru þessar reglur um starfsemi hagsmunasamtaka sérstaklega mikilvægar á Íslandi?
+ 9. Gilda sambærilegar reglur um hagsmunasamtök fyrirtækja í löndunum í kringum okkur?
+ 10. Þurfa aðrir aðilar en hagsmunasamtök fyrirtækja að gæta sín í umræðu um verðhækkanir, t.d. verkalýðssamtök eða Seðlabankinn?
+ 11. Hvernig geta hagsmunasamtök best tryggt að þau gegni hlutverki sínu og fylgi um leið fyrirmælum samkeppnislaga?

Þróun framlegðar árin 2017-2022 á lykilmörkuðum

Umræðuskjal nr. 3/2022 [AÐGENGILEGT HÉR]

Meginniðurstöður:

- Innkoma nýrra aðila inn á markaði eykur samkeppni og lækkar verð ➔
- Lægri framlegðarhlutföll á mörkuðum sem njóta aðhalds af erlendri samkeppni.
- Verðlagning og álagning á dagvöru- og eldneytismarkaði há í alþjóðlegum samanburði.
- Framlegð dagvara jókst um 28% á föstu verðlagi árin 2017-2021 en framlegðarhlutföll stöðug
- Framlegð af alhliða byggingavöru og grófvöru farið vaxandi frá ársbyrjun 2020 en framlegðarhlutföll stöðug

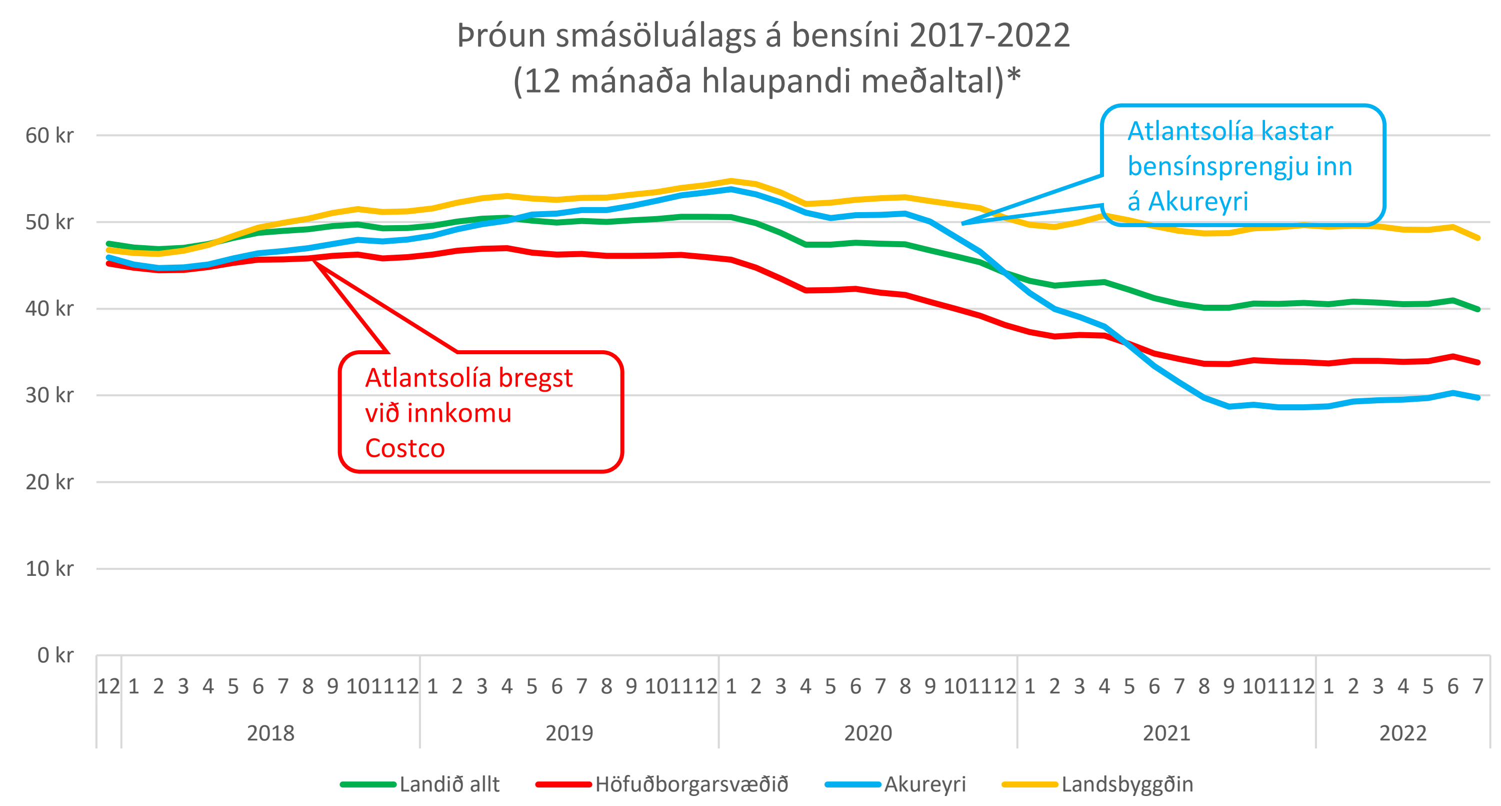

Heimild: Gögn frá Atlantsolíu, N1, Skeljungi, Olís og ÓB . Eigin útreikningar Samkeppniseftirlitsins.

SAMKEPPNISEFTIRLITIÐ

** Landsbyggðin er skilgreind sem sala á öðrum svæðum en á Höfuðborgarsvæðinu og á Akureyri.*

Bensínverð (án skatta og opinberra gjalda) á Íslandi eitt það hæsta í Evrópu árin 2017-2022

- Þróun dæluverðs á bensíni sambærileg yfir tímabilið á Íslandi og í öðrum Evrópuríkjum
- Dæluverð á bensíni á Íslandi um 10-15 kr. hærra en í öðrum Evrópuríkjum fram undir lok árs 2019 en munurinn í framhaldinu minni
- **Fyrirvari:** Eldsneytissala Costco ekki meðtalin í gögnum fyrir eldsneytismarkað.

**Gögn fyrir dæluverð á bensíni hér á landi eru fengin frá olíufélögunum og opinber gjöld dregin frá en dæluverð án opinberra gjalda fyrir Evrópusambandsríkin eru fengin úr gagnagrunni framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins (Weekly Oil Bulletin) og hafa verið umreiknuð yfir í ISK samkvæmt gengisskráningu Seðlabanka Íslands. Verð eru ekki staðvirt.*

***Fyrirvari**: Uppruni gagna er ólíkur og því ber að setja ákveðinn fyrirvara við samanburð á milli Íslands og annarra landa. Framkvæmdastjórnin setur jafnframt tiltekinn fyrirvara við samanburðarhæfni þeirra gagna sem er að finna í gagnagrunni þeirra, m.a. vegna mögulegs mismunar í gæðum, markaðshegðun, markaðsbyggingu og hversu viðeigandi flokkarnir eru fyrir hvert land.*

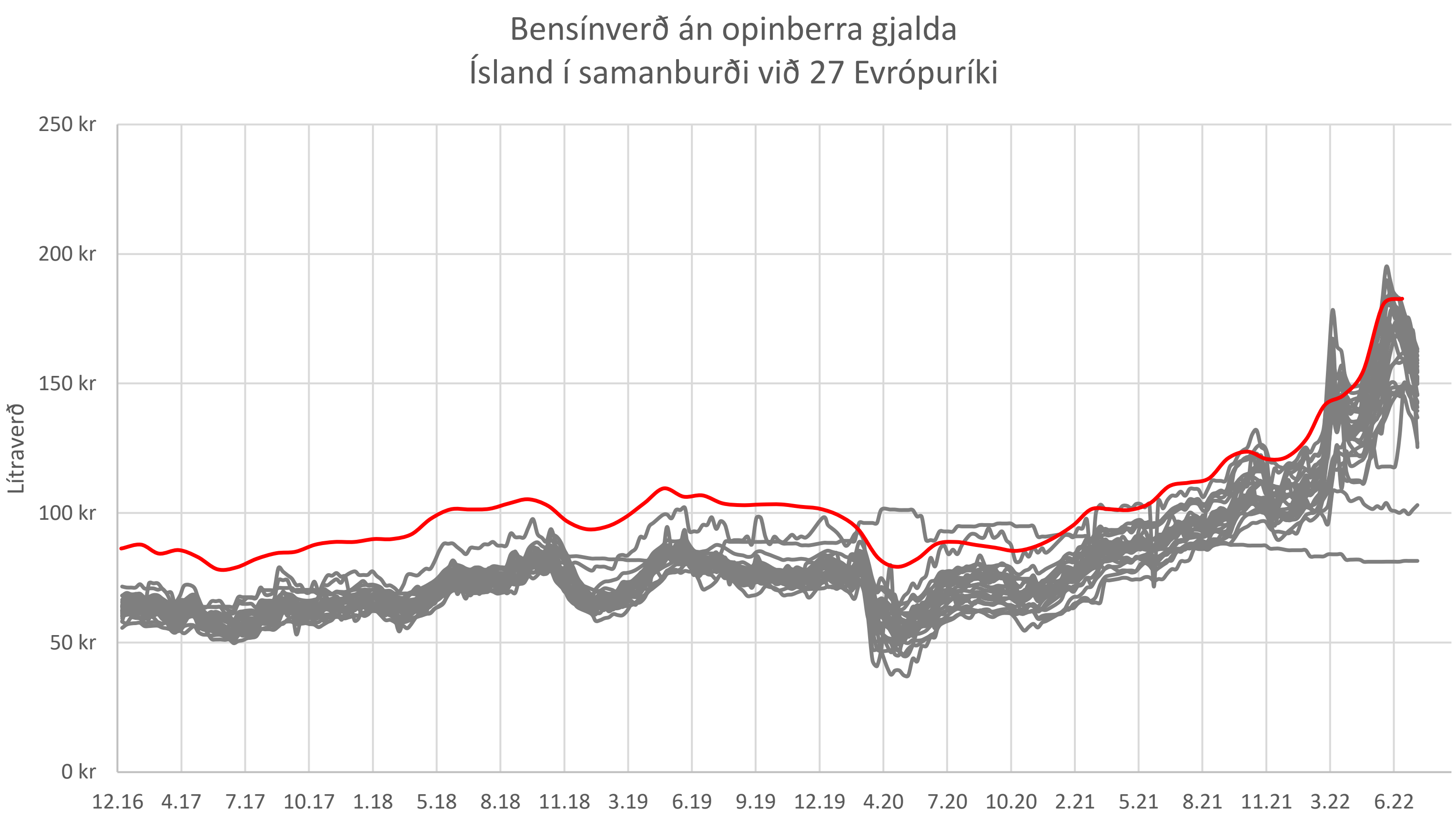

*Heimild: Gögn frá Atlantsolíu, N1, Skeljungi, Olís, ÓB, af heimasíðu framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins og Seðlabanka Íslands. Eigin útreikningar Samkeppniseftirlitsins.**

SAMKEPPNISEFTIRLITIÐ

Framlegðarhlutfall íslenskra dagvörusala hærra en að meðaltali í Vestur-Evrópu en lægra hjá byggingavörusölum árin 2018-2021

- **Mismunur** á vegnu meðaltali framlegðarhlutfalla íslenskra dagvörusala og meðaltali í Vestur-Evrópu á bilinu **1,6 til 4,3 prósentustig** árin 2018-2021
- **Mismunur** á framlegðarhlutfalli íslenskra byggingavörusala og meðaltali í Vestur-Evrópu á bilinu **-3,0 til -6,1 prósentustig** árin 2018-2021
- **Fyrirvari:** Ekki er hægt að ábyrgjast að gögn sem miðað er við séu að fullu samanburðarhæf.

Framlegðarhlutfall	Byggingavörusalar	Dagvörusalar
Ísland, vegið meðaltal	34,6%	20,7%
Vestur-Evrópa, meðaltal	38,8%	17,4%
Mismunur (prósentustig)	**–4,2%**	**3,3%**

Heimild: Gögn frá Festi, Högum og Samkaupum, Bauhaus, Byko og Húsasmiðjunni (2022),, Damodaran (2022) og eigin útreikningar Samkeppniseftirlitsins.*

**Gögn fyrir Vestur-Evrópu eru sótt úr gagnagrunni Aswaths Damodarans, prófessors í fjármálum við New York háskóla. Gögnin er að finna á https://pages.stern.nyu.edu/~adamodar/New_Home_Page/data.html, sjá „Current Data" og „Archived Data" og við „Operating and Net Margins by Industry Sector". Hér er stuðst við gross margin hlutfallið . Inni í þessum gögnum eru 34 félög, t.a.m. J Sainsbury plc. (Bretland), Tesco plc. (Bretland), og ICA Gruppen AB (Svíþjóð). Upplýsingar um íslensk félög eru fengnar úr ársreikningum Haga verslana, Krónunnar og Samkaupa.*

SAMKEPPNISEFTIRLITIÐ

Tvöfalt fleiri upplifað vandamál sökum skorts á samkeppni á matvörumarkaði hér á landi í samanburði við meðaltal í Evrópu

- **Fimmtungur** svarenda hér á landi **upplifað vandamál í sölu matvöru sökum skorts á samkeppni**
- Aðeins í Finnlandi (26%) og Ungverjalandi (24%) taldi hærra hlutfall svarenda sig hafa upplifað vandamál vegna skorts á samkeppni á matvörumarkaði

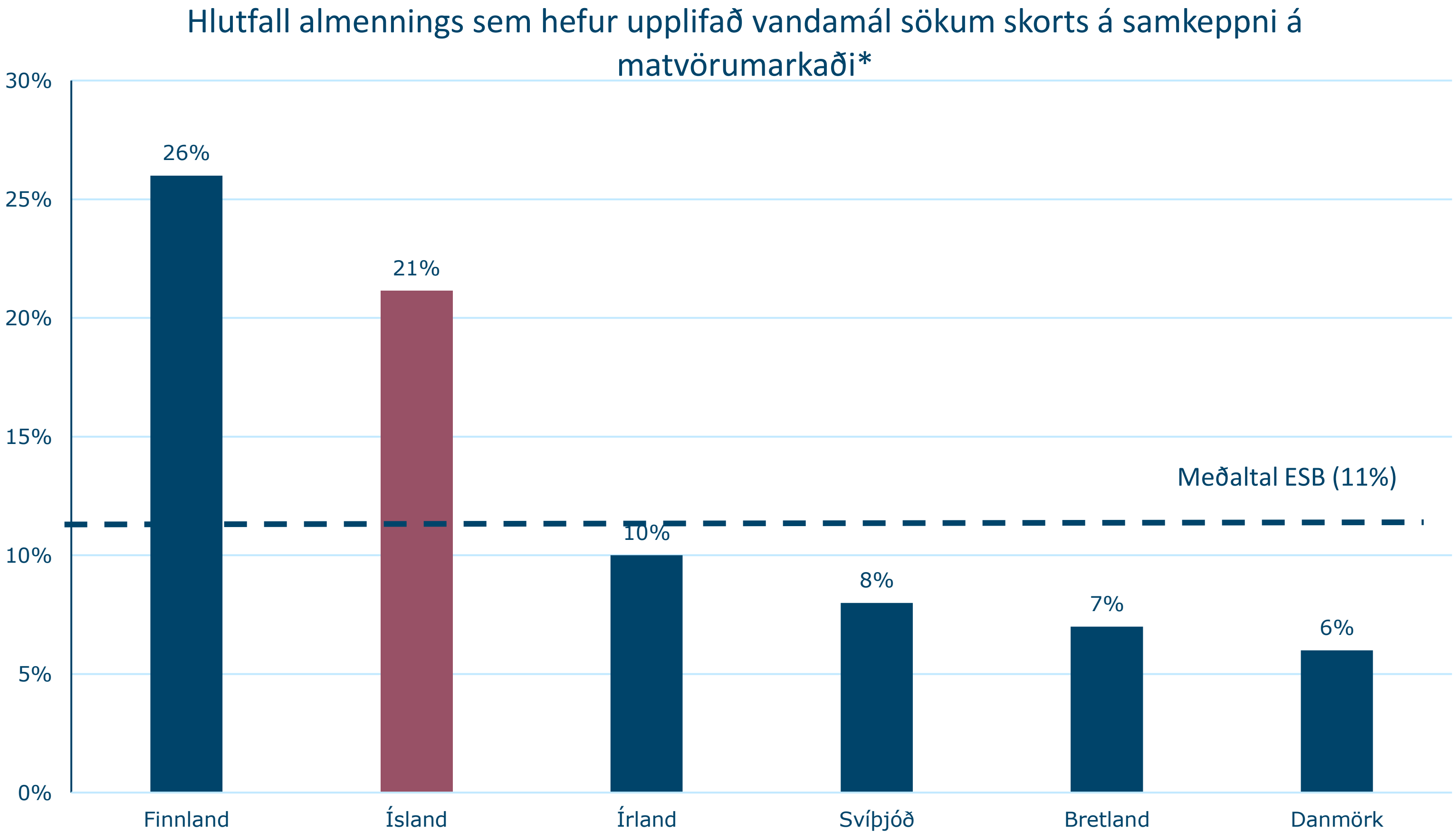

** Spurningin var svohljóðandi: Hefur þú einhvern tímann upplifað vandamál sökum skorts á samkeppni á einhverjum af eftirfarandi mörkuðum sem leiddu til hærra verðs en ella, takmarkaðs úrvals af vörum eða söluaðilum eða minni gæða.*

Samanburður á niðurstöðum kannana um viðhorf til samkeppnismála sem framkvæmdar voru árið 2018.

Heimild: EU Citizens' perceptions about competition policy (2019). Skýrsla nr. 1/2019. Viðhorf almennings til samkeppnismála.

ICELANDIC COMPETITION AUTHORITY

Kallað eftir sjónarmiðum frá fyrirtækjum og samtökum launþega og neytenda (fundir, samtöl og skriflegar ábendingar)

Þrjú megin umfjöllunarefni:

1) Sjónarmið vegna umræðuskjals/ framlegðargreiningar
2) Ábendingar um háttsemi á markaði
3) Ábendingar um opinberar samkeppnishindranir

Úrvinnsla:

1) Tekið til nánari skoðunar
2) Tekið til nánari skoðunar
3) Sjá hér á eftir ➔

SAMKEPPNISEFTIRLITIÐ

Ábendingar og ályktanir SE um opinberar samkeppnishindranir (1)

Meginþemu:

Nánar:

1) Innkaup og útboð á vettvangi hins opinbera

1) Yfirsýn og eftirlit
2) Hætta á samráði við útboðsgerð
3) Tortryggni bjóðenda (vanafesta kaupanda t.d.)
4) Útboð sniðin að vörum tiltekinna fyrirtækja (byggingavörur).
5) Minni aðilar eigi erfiðara með að ná til sín viðskiptum.

2) Skipulag og úthlutun lóða á vettvangi sveitarfélaga

1) Samkeppnissjónarmið ekki ekki alltaf höfð að leiðarljósi (tortryggni í garð forsendna).
2) Skortur á aðgengi að lóðum á höfuðborgarsvæðinu.
3) Skipulagsstefna vinnur í sumum tilvikum gegn samkeppni (t.d. stefna RVÍK í eldsneytismálum)
4) Stærðartakmörk draga úr hagkvæmni búða (dagvara)

Ábendingar og ályktanir SE um opinberar samkeppnishindranir (2)

Meginþemu (áframh.):

3) Tollar

Nánar:

1) Fyrirkomulag á úthlutun tollkvóta (útboð)
2) Þátttaka innlendra framleiðenda í úthlutun tollkvóta.
3) Tollar á vörum sem ekki eru framleiddar hér á landi (t.d. tileknar tegundir blóma, franskar kartöflur o.fl.)
4) Tollar á vörum sem þarfnast ekki verndar.
5) Tollar ekki notaðir sem stýritæki til að skapa samkeppnislegt aðhald.

4) Gjaldtaka og útfærsla reglna sem varða umhverfis- og öryggismál

1) Hugmyndir um birgðaskyldu, s.s. í eldsneyti.
2) Tilhögun ýmissar gjaldtöku.

5) Eignarhald skiptir máli

- Munur á aðhaldi eigenda eftir því hvort fyrirtæki eru í sameiginlegri eigu lífeyrissjóða, opinberri eigu, eigu þeirra sem starfa á markaðnum eða erlendra eigenda.

Samandregið – aðgerðir til að vinna gegn frekari verðhækkunum

Verkefni SE:

1) Halda áfram að greina samkeppnishindranir sem lesa má út úr verðhækkunum.
2) Koma í veg fyrir að samrunar hækki verð eða raski samkeppni að öðru leyti.
3) Rannsaka vísbendingar um brot.
4) Málsvar og leiðbeiningar gagnvart stjórnvöldum og atvinnulífi.

Verkefni stjórnvalda:

1) Styrkja framkvæmd og umgjörð innkaupa og útboða.
2) Endurskoða tollafyrirkomulag.
3) Horfa til samkeppni við skipulag og úthlutun lóða.
4) Meta áhrif laga og reglna á samkeppni og reglubyrði.
5) Styrkja möguleika neytenda til að veita fyrirtækjum aðhald.
6) Hrinda í framkvæmd tillögum OECD (byggingar og ferðaþjónusta).

Aðgerðir af þessu tagi eru til þess fallnar að opna markaði og bæta hag almennings og fyrirtækja